

Gardino konvokacija: Lietuvos išdo ir valstybės gelbėjimas

ANTANAS TYLA

Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius

El. paštas: antanastyla@freemail.lt

Straipsnyje analizuojama Lietuvos konvokacijos Gardine (Gardino konvokacija) sušaukimo aplinkybės, jos sudėtis, programa, eiga, nutarimas, vaivadijų ir pavietų nuostata dėl mokesčių ir nutartų mokėti mokesčių įplaukos į išdą, jo reikšmė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) gynybai.

Raktažodžiai: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdas, Gardino konvokacija, valdovo instrukcija konvokacijai, konvokacijos nutarimas, mokesčiai, padūmė, muitai, gėrimų mokestis, įplaukų į išdą dydis, karas su Rusija

IVADAS

Lietuvos išdas XVII a. viduryje per karą su Rusija dėl LDK dalies teritorijos okupacijos, nuolatinių karo veiksmų ir jungtinės Lietuvos ir Lenkijos valstybės vidaus prieštaravimų patyrė didelius įplaukų nuostolius. Išdo funkcionavimą apsunkino tuo laikotarpiu nuolat stringantis seimų darbas. Sėkmingas seimo užbaigimas tapo valdovo gerų savybių požymiu. Antai 1665 m. pabaigoje valdovas Jonas Kazimieras kaip nuopelną valstybei vardija: „Dešimt eilinių seimų pravesta ir užbaigta. Keturi suardyti...“¹. Septintojo dešimtmečio pirmoje pusėje ir viduryje Lenkijoje sustiprėjusi didžiojo maršalo Ježy’io Lubomirskio opozicija karaliaus rūmams sukėlė vadinamąjį seimų karą, kuris žlugdė ne tik Lenkijos, bet ir LDK svarbių politinių, taip pat karo su Rusija pabaigos problemų sprendimą. Septintojo dešimtmečio viduryje trukdant Lenkijos didikų opozicijai be rezultatų baigėsi keturi seimai. Tuo sudėtingu laikotarpiu Lietuvos politinės visuomenės valstybės vertinimas reiškėsi keliomis kryptimis, tačiau svarbiausia buvo jos pozicija valstybės apsaugos ir gynybos klausimais, realios padėties suvokimas ir dalyvavimas sprendžiant svarbias problemas – daugiausia Lietuvos išdo papildymą ir kariuomenės samdymą. Tokius klausimus XVII a. pirmaisiais dešimtmečiais sprendė Lietuvos konvokacijos, sušauktos 1602, 1605, 1611, 1613, 1614, 1615, 1617, 1624, 1632, 1634 metais.²

¹ Varšuva, 166512 22. Lietuvos kanceliarijoje išduota valdovo instrukcija pavietų priešseiminiam seimeliams, *UNB*, I 5953, l. 90.

² A. Šapoka, *Lietuva ir Lenkija po 1569 metų Liublino unijos: Jų valstybinių santykių bruožai*, Kaunas, 1938, p. 26–42; K. Avižonis, *Bajorai valstybiniame Lietuvos gyvenime Vazų laikais*, Kaunas, 1940, p. 435–437; H. Wisner, *Konwokacja Wileńska. Z dziejów parlamentaryzmu litewskiego w czasach Zygmunta III*, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, 1968, t. XX, z. 2, s. 75–80; H. Wisner, *Sejmiki litewskie w czasach Zygmunta III i Władysława IV. Konwokacja Wileńska oraz sejmiki przedsejmowe i relacyjne*, *Miscellanea Historico-Archivistica*, Warszawa, 1989, s. t. III, 51–66.

Prie konvokacijų idėjos sugrįžta to amžiaus viduryje, ypač seimų suardymo laikotarpiu. 1662 m. rudenį Lietuvos kariuomenės konfederatai reikalavo sušaukti Lietuvos konvokaciją, kad ji patvirtintų 12 padūmių. Konfederatų generalinė sesija Volpoje gruodžio 2 d. nutarė sušaukti gruodžio 18 d. Alytuje Lietuvos senatorius, pareigūnus, Vilniaus karo komisijos komisarų, kariuomenės deputatus, po du pavietų atstovus ir aptarti kariuomenės atlyginimo reikalus. Seimo ar Lietuvos konvokacijos (pasitarimo) reikalavimas buvo įteiktas Mykolui Volminskiui, Vilniaus karo komisijos delegatui pas valdovą³. Pasitarimas buvo numatytas gruodžio 21 d., vėliau nukeltas į 1663 m. sausio 2 dieną. J. A. Chrapovickis mini, kad jis prasidėjo sausio 5 dieną⁴. 1663 m. balandžio 5 d. Gardino seimelis išrinko Stempkovskį delegatu pas valdovą prašyti, kad sušauktų seimą, o jei kiti pavietai sutiktų – tai Lietuvos konvokaciją⁵.

Konvokacijos poreikis vėl iškilo po 1664–1665 m. vienas po kito išardytų dviejų seimų. Konvokacija buvo sušaukta iš pradžių Bialoje, vėliau perkelta į Gardiną ir yra žinoma Gardino konvokacijos vardu, nors galbūt reikėtų vadinti Bialos-Gardino konvokacija.

Istoriografijoje apie šią konvokaciją dažniausiai tik užsimenama⁶. Plačiau ją tyrinėjęs Adolfas Šapoka apibūdino kaip reikšmingą: „Ši konvokacija nepaprastai įdomi tiek savo užkulisiais, tiek nutarimais“⁷. Konvokacijos sušaukimo idėją jis priskyrė Lietuvos kancleriui Kristupui Pacui ir lauko etmonui Mykolui Pacui. A. Šapoka aptarė konvokacijos nutarimą, jo patvirtinimą. Tačiau tuo metu autoriui dar nebuvo žinomi konkretūs konvokacijos nutarimu surinktų mokesčių rezultatai ir reikšmė išdui. Panašiai apie konvokaciją rašė Andrzejus Rachuba⁸.

Amžininkai ir dalyviai Jonas Antanas Chrapovickis ir Mykolas Leonas Obuchovičius paliko savo prisiminimus, kuriuose yra žinių apie šios konvokacijos organizavimą bei jos eigą, darbotvarkę, taip pat apibūdinamos dalyvių nuostatos dėl pačios konvokacijos, jų solidarumas ir prieštaravimai⁹. Jonas Vladislovas Počobutas Odlanickis savo dienoraštyje rašo, kad savo reikalais vyko į Gardiną, į konvokaciją, pas lauko etmoną M. Pacą, tačiau daugiau žinių apie ją nepaliko¹⁰. Yra išlikęs ir paskelbtas konvokacijos nutarimas¹¹. Nutarimą iš Lietuvos Metrikos nurašė Simonas Daukantas ir jis yra jo istorijos dokumentų rinkinyje¹².

³ A. Rachuba, *Konfederacja Kmiciewska i Związek Braterski wojska litewskiego w latach 1660–1663*, Warszawa, 1989, s. 249, 265, 273, 275.

⁴ J. A. Chrapowicki, *Diariusz. Część pierwsza: lata 1656–1664*, opracował i wstępem poprzedził T. Wasilewski, Warszawa; Instytut wydawniczy Pax, 1978, s. 378.

⁵ *Ibid.*, s. 395.

⁶ A. Šapoka, *op. cit.*, p. 45–48; K. Avižonis, *op. cit.*, p. 439, 449; Z. Wójcik, *Traktat Andruszowski 1667 roku i jego geneza*, Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1989, s. 205.

⁷ A. Šapoka, *op. cit.*, p. 45.

⁸ A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569–1763*, Warszawa: Wyd-wo sejmowe, 2002, s. 273–276.

⁹ J. A. Chrapowicki, *Diariusz. Część druga lata 1665–1669*, opracował i wstępem opatrzyl A. Rachuba i T. Wasilewski, Warszawa: Pax, 1988, s. 56–60. [Michał Leon Obuchowicz], Dyarusz wyprawy przeciw Moskwie roku 1664, *Pamiętniki historyczne do wyjaśnienia spraw publicznych w Polsce XVII wieku*, wydał Michał Baliński, Wilno, 1859, p. 136–139.

¹⁰ J. W. Poczobut Odlanicki, *Pamiętnik [1640–1684]*, opracował A. Rachuba, Warszawa: Czytelnik, 1987, s. 215

¹¹ Gardinas, 1665 07 03. Gardino konvokacijos nutarimas, *Lietuvos centrinis istorijos archyvas* (toliau – LCVA), f. 389 (Lietuvos metrika), kn. 132, l. 1044–1058; *Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto biblioteka*, F1SD–45; *Ukrainos nacionalinė V. I. Vernadskio vardo biblioteka* (toliau – UNB), I-5953, l. 76–79v. Nutarimą XIX a. paskelbė Vilniaus archeografinė komisija: *Акты издаваемые Виленскою археографическою коммисиею*, Вильна, 1870, т. IV, s. 13–21.

¹² *Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto biblioteka*, F1SD–45.

Šio straipsnio tikslas – išaiškinti Lietuvos konvokacijos Gardine, vadinamos Gardino konvokacija, 1665 m. sušaukimo priežastį, jos uždavinį, dalyvių sudėtį, nutarimų turinį, pavietų pasiuntinių požiūrį į apsidėjimą mokesčiais, konvokacijos nutarimo reikšmę įplaukoms į Lietuvos išdą.

KONVOKACIJOS SUŠAUKIMO APLINKYBĖS

1665 m. Lietuvos pasiuntiniai ir senatoriai, matydami, kad seimas nesugeba spręsti valstybės gyvybinius reikalus, ir ieškodami išeities, surengė dvi savo sesijas – kovo 25 ir 29 dienomis. Joms vadovavo Lietuvos kancleris K. Pacas. Pirmojoje kancleris K. Pacas iškėlė klausimą: ką daryti, jei seimas būtų nutrauktas arba pratęstas. Kadangi du paskutinius seimus suardė skandalinga Lenkijos didžiojo maršalo J. Lubomirskio opozicija, Lietuvos sesijos dalyvių dauguma, išskyrus Ašmenos ir Minsko atstovus, nutarė seimo nutraukimo atveju prašyti valdovą sušaukti Lietuvos konvokaciją¹³ ir joje apsvarstyti atlygį kariuomenei ir monetarinę politiką¹⁴. Antrojoje Lietuvos sesijoje, surengtoje pasibaigus seimui, jos dalyviai konkrečiai svarstė prašymą sušaukti Vilniuje Lietuvos konvokaciją¹⁵. Pagaliau ir Jonas Kazimieras, nematydamas kitos išeities, leido ją šaukti.

Ne visi Lietuvos pasiuntiniai ir senatoriai tam pritarė. Nepritarė, kaip minėta, Ašmenos ir Minsko pavietų pasiuntiniai, prieštaravo Vilniaus vaivada ir didysis etmonas Povilas Sapiega. Po seimo Minsko pasiuntiniai į Slonimo pilies teismo knygas įrašė protestą, kaltindami Pacus unijos laužymu, kurstymu prieš Lenkiją ir agitacija sušaukti Lietuvos konvokaciją. Pacai atmetė jiems metamus kaltinimus dėl unijos ardymo ir pabrėžė tik savo susirūpinimą LDK padėti. Pasiteisindami jie pažymėjo, kad Lietuvos konvokacijos buvo sušauktos ir anksčiau (1614, 1617, 1632 m.) ir joms Lenkija neprieštaravusi¹⁶. Dabar jos sušaukimui atkakliai priešinosi kai kurie Lenkijos didikai, bijodami, kad Lietuva neatsiskirtų nuo Lenkijos¹⁷. Apie tokias kalbas Lenkijoje valdovas rašė legacijoje į seimelius prieš 1664–1665 m. seimą. Esą skleidžiamos kalbos, kad jis nori atskirti Lietuvą nuo Lenkijos ir tik Lietuvoje šaukti seimus¹⁸. Vienas Lenkijos atstovas taip vertino minėtą Lietuvos sesiją: „Lietuvos Kunigaikštystė jau rengia atskirus susirinkimus ir atvirai mums priekaištuoja, kad visai jais nesirūpiname, ir dabar patys dėl savęs nori tartis“¹⁹. Nežinomas autorius iš seimo pranešė, kad Lenkijos kancleris padaršino Lietuvos atstovus, jog jie nusiramintų, nes valdovas sušauks jiems seimą „atvykęs prie Lietuvos“ ir ten „pasitarsite dėl *omnem securitatem*“²⁰.

Lenkų istorikas Z. Wójcik, vertindamas Lietuvos senatorių ir pasiuntinių poziciją seime, pabrėžė: „Reikia pripažinti, kad visiems klaidžiojant vidaus kare [Lubomirskio opozicija – A. T.], lietuviai turėjo tiek sveiko proto, kad surastų laiko apsvarstyti reikalus, susijusius su pavojumi iš užsienio“²¹.

¹³ J. A. Chrapowicki, op. cit., 1988, s. 30; W. Kłaczewski, *W przededniu wojny domowej w Polsce: Walka sejmowa lat 1664–1665*, Lublin, 1984, s. 123; S. Ochmann-Staniszevska, Z. Staniszevski, *Sejm Rzeczypospolitej za panowania Jana Kazimierza Wazy. Prawo-doktryna-praktyka*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2000, t. I, s. 390.

¹⁴ J. A. Chrapowicki, op. cit., 1988, s. 36, 38; W. Kłaczewski, op. cit., s. 123.

¹⁵ J. A. Chrapowicki, op. cit., 1988, s. 38; S. Ochmann-Staniszevska, Z. Staniszevski, op. cit., t. I, s. 390.

¹⁶ A. Šapoka, op. cit., p. 45.

¹⁷ Z. Wójcik, op. cit., 205; W. Kłaczewski, op. cit., s. 123–124.

¹⁸ S. Ochmann-Staniszevska, Z. Staniszevski, op. cit., t. I, s. 352.

¹⁹ *Ibid.*, s. 390.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Z. Wójcik, op. cit., s. 204.

Valstybės išdo būklė ir valstybės gynyba buvo kritiška. Pastarieji seimai jos nespren-dė. Apie tuo metu buvusią Lietuvos finansinę padėtį pavietų seimeliams konkrečiai pranešė Lietuvos didysis išdininkas Jeronimas Krišpinas Kiršėnšteinas²². Jis rašė, kad iš kariuomenei buvusios 4 mln. auksinų skolos 1,5 mln. sumokėjo pinigų kalykla, dar 1,5 mln. turėjo sumokėti gegužės mėnesį. Lieka dar vienas milijonas, dėl kurio sumokėjimo reikia nuspręsti. Be to, tarnybą sutikusiai tęsti kariuomenei jau esame skolingi už 6 ketvirtis. Už ketvirtį pagal 1662 m. pateiktą pulkų ir vėliavų surašymą reikia mokėti 858 546, o už 6 ketvirtis – 5 151 276 auksinų. Į šią sumą neįeina algos Vilniaus, Mogiliavo, Bychovo, Šklovo, Gomelio, Kryčevo, Dysnos, Siebežo įguloms, Vilniaus vaivados kariams, patrankininkams ir vėliavoms, kurios nedalyvauja karinėse operacijose, lėšos abiem etmonams artilerijos amunicijai ir kasdieniams karo reikalams. Tebėra valstybės skolos valdovui: Šiaulių ekonomijai iš P. Sapiegos išpirkti reikia 800 tūkstančių. Šiai skolai padengti kasmet iš muiltų, gėrimų mokesčių turi būti pervedama po 40 tūkst., tačiau ir tai neatliekama. Privačių nuomotojų įnašai į išdą vėluoja, o gėrimų mokestis arba visai nesumokėtas, arba sumokėta labai mažai. Nepadengtos ankstesnių Lietuvos išdininkų pagal Minsko komisijos (1662 m.) nutarimą numatytos išlaidos. Neatsilyginta Vincento Gosevskio palikuonims, Smolensko vaivada, lauko etmonui M. Pacui, Lietuvos arklidininkui Boguslavui Radvilai, Lietuvos raikytojui Kristupui Sapiegai, taip pat mirusiųjų – Lietuvos stovyklininko Samuelio Komorovskio, Lietuvos lauko raštininko Motiejaus Fronckevičiaus, Stepono Nemiryčiaus, Jono Pšypkovskio, pulk. Bolto, Morikonio – palikuonims. Be to, nesumokėta pagal valdovo bei etmonų asignacijas sužeistiems kariams, kariuomenės ir išdo pareigūnams. Tapęs didžiuoju išdininku J. Krišpinas Kiršėnšteinas išdo vardu iš privačių asmenų skolinosi pinigus, vien derybų su Maskva komisarams – 120 tūkst. auksinų. Jis tvirtino, kad visoms paminėtoms išlaidoms reikėtų apie 12 mln. auksinų ir pridūrė, kad tiek sumokėti LDK dabar nepajėgi. Todėl siūlė susitarti bent dėl dalies skolos kariuomenei ir kitkam padengti, taip pat prašė ieškoti kreditorių, kurie reikalui esant galėtų suteikti paskolą. Jis kreipėsi į reliacinius ir kartu prieškonvokacinius seimelius, kad šie savo pasiuntiniams suteiktų teisę išklausti ir patvirtinti Lietuvos didžiojo išdininko ataskaitą ir kad taip būtų užbaigtas daugelį metų besitęsiantis išdo apskaitos chaosas.

Šis Lietuvos didžiojo išdininko kreipimasis į seimelius turėjo padėti bajorijai suprasti realius ir konkrečius Lietuvos finansinius ir karinius sunkumus. Šį universalą papildė valdovo instrukcija prieškonvokaciniams seimeliams.

INSTRUKCIJA PRIEŠKONVOKACINIAMS PAVIETŲ SEIMELIAMS

Instrukciją pavietų seimeliams prieš konvokaciją valdovo nurodymu išsiuntinėjo Lietuvos kanceliarija. Ją pasirašė Lietuvos kancleris K. Pacas ir didysis raštininkas Andrius Kotovičius²³.

Instrukcijoje pirmiausia įvertinta skaudi nesutarimų draskomos Lietuvos ir Lenkijos jungtinės valstybės padėtis, pabrėžiama, jog kiekvienam aišku, „kad du seimai pirmą kartą Respublikoje suardyti ne dėl ko kito, bet siekiant blogio, kad Respublikos sumaištyje kuo lengviau savo privačius reikalus sutvarkytų, ir svetimšaliams, su kuriais nuolat koresponduoja, tiesė kelią į suskaldymą per tiek daug amžių suvienytosios Tėvynės, kurios plėt-

²² Varšuva, 1665 04 06. J. Krišpino Kiršėnšteino raštas, *UNB*, I-5953, l. 241–242.

²³ Varšuva, 1665 04 06. Instrukcija Kristupui Ganskoffui, pasiuntiniui į Livonijos seimelį Pasvalyje, *UNB*, I-5953, l. 96–98.

ra nors visoms JKM valstybėms yra labai žalinga <...>, žalingiausia gi Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei, kuri jau daugelį metų yra stipraus priešų nasruose, ir tik pačios Dievo Apvaizdos ir riteriško JKM kariuomenės narsumo išlieka išgelbėta ir apsaugota (*salutem et conservationem status sui*)²⁴. Toliau instrukcijoje rašoma, kad kariuomenė negauna atlyginimo, o piktybiškas seimų saardymas trukdo spręsti šią problemą. LDK ištiktų tragedija, jei pavasarį priešas įsiveržtų ne tik į LDK, bet ir į Lenkijos gilumą, nes už dvejus metus negavusi atlyginimo kariuomenė negali būti siunčiama atremti priešų. Valdovas ir senatas, ieškodami būdų, kaip apmokėti kariuomenei ir derybų su Rusija komisarams, manė, kad greitai sušaukti naują seimą neįmanoma, o ir sušauktas jis gali būti trečią kartą suardytas. Instrukcijoje pažymima, kad siekiant išgelbėti didžiausiame pavojuje esančią LDK, kurios turtingos provincijos yra užgrobtos priešų, kitos nusiaubtos, seime buvo įvairių pasiūlymų. Pavietų ir vaivadijų pasiuntiniai prašė sušaukti Lietuvos konvokaciją, kaip kad buvo 1614, 1615, 1616 m. ir Vladislovo Vazos laikais. Jei šis būdas tinka, valdovas prašo išrinktus pasiuntinius pasiūsti gegužės 2 d. į Bialą Brastos vaivadijoje, kur ir pats atvyks. Pasiuntinių instrukcijose siūloma įrašyti tik tokius svarstytinus klausimus: 1) skolos kariuomenei grąžinimą, 2) lėšų paskyrimą derybų su Maskva komisarams, 3) Šiaulių ekonomijos pajamų grąžinimą valdovo stalui, 4) lėšų paskyrimą atsilyginti už kreditą etmonams, išdininkui ir kt. kreditoriams, 5) numatyti lėšas artilerijos amunicijai ir kt. karo reikalams. Kadangi be mokesčių šių klausimų išspręsti neįmanoma, todėl instrukcijoje siūloma tame pat seimelyje numatyti tam tikrus mokesčius ir leisti rinkikams juos rinkti, kad tai matydama kariuomenė įgautų pasitikėjimo dėl atlyginimo ir „su noru vyktų pagalbon Tėvynei“²⁵. Nelaukdami visų surinktų mokesčių, jau birželio 1 d. komisarai tas lėšas turėtų gauti. Jei nepatiktų toks problemų sprendimo būdas, seimeliams buvo siūloma pasirinkti alternatyvą.

Kad nekiltų abejonių dėl konvokacijos teisėtumo, instrukcijoje buvo pažymėta, kad Lenkijos senatoriai po seimo įvykusioje senato taryboje neprieštaraudami sutiko dėl Lietuvos konvokacijos sušaukimo, nes ir Lenkija neseniai be LDK sprendė savo gynybos reikalus. Toliau instrukcijoje pabrėžiama, kad valdovas tikisi, jog „ši *medium convocationis* bus naudinga LDK luomams, Kunigaikštystei ir visai valstybei (Respublikai), nes jos pagalba ne tikrai bus numatyta sienų apsauga, bet taip pat ir užkirstas kelias naujiems neramumams“²⁶.

Instrukcijoje kartojasi tie patys J. Krišpino Kiršenšteino universale nurodyti duomenys apie esamą skolą Lietuvos kariuomenei. Primenama, kad, be 3 mln. auksinų, kuriuos kalykla sumokės, dar yra ketvirtas milijonas, kuris atidėtas iki būsimo seimo. Be to, 1663 m. rugsėjo 14 d. nutraukiant konfederaciją buvo nesumokėtas kaip dovana pažadėtas ketvirčio atlyginimas. Toms skoloms padengti ir kariuomenę pasamdyti naujam ketvirčiui neužteks uždėto druskos, naujo padidinto maitinimo, gėrimų mokesčio, todėl reikia sutikimo dėl nepaprastų mokesčių. Pabaigoje nurodoma, kad turi būti imamos įvairios monetos.

Instrukcija su valdovo pasiuntiniais buvo pasiūsta į pavietus ar į egzulantų pavietų įstaigas. Istoriografijoje teigiama apie seimeliuose kilusius prieštaravimus, jų saardymus, tačiau tai nesutrukdė pavietų bajorijai pasirengti konvokacijai ir joje dalyvauti. Sumaištis, matyt, kilo dėl to, kad pavietuose nesulaukta pačios valdovo instrukcijos. Jos negavo ir žemaičiai, nors balandžio 20 d. Raseiniuose susirinkęs Žemaitijos seime-

²⁴ Ibid., l. 96.

²⁵ Ibid., l. 97v.

²⁶ Ibid., l. 98.

lis išrinko savo pasiuntinius į Bialą ir parengė jiems instrukciją²⁷. Joje pažymėjo, kad valdovo instrukcija kažkur „nuklydo arba visiškai pradingo ir po to į JKM pasiuntinio rankas nepakliuvo <...>, todėl seimelyje negalėjo būti pristatyta, tačiau iš žodinės informacijos mūsų ponų pasiuntinių, sugrįžusių iš neseniai suardyto dviejų savaičių seimo, sužinojome“, kad toje instrukcijoje rašoma apie nepaliaujamą valdovo rūpinimąsi vargstančia mūsų Tėvyne, kurią į pražūtį stumia suardomi seimai, ir todėl Bialoje šaukiama Lietuvos konvokacija, „kad būtų nutarta atsilyginti LDK kariuomenei“. Vis dėlto žemaičiai, neturėdami valdovo parašytos instrukcijos, negalėjo atitinkamai parengti pasiuntinių. Dėl atsilyginimo kariuomenei žemaičiai pakartojo tas pačias nuostatas, kurios buvo surašytos pasiuntiniams į pereitą seimą: leido kartu su kitais pavietais paskirti mokesčius, bet ne tokius, „kurie neturtingiems žmonėms taptų didele našta, o valstybės išdą mažai papildytų“²⁸. Pasiuntiniai dabar buvo griežčiau įpareigoti nesutikti dėl jokių mokesčių, kuriems nepritarė kitos vaivadijos arba kuris nors pavietas, nepriiminėti su visais nesuderintų nutarimų²⁹. Žemaičiai nemanė, kad konvokacija viską išspręs, todėl pasiuntinius įpareigojo prašyti valdovą kuo greičiau sušaukti seimą, kad būtų apsvarstyta valstybės apsauga.

Vitebsko seimelis, susirinkęs Borisove, savo rašytinėje manifestacijoje paskelbė, kad iki balandžio 23 d. nesulaukė nei valdovo pasiuntinio, nei jo instrukcijos ir nežinodami valdovo valios negalėjo svarstyti tai, kas reikalinga³⁰. Balandžio 20 d. įvykę Gardino ir Smolensko pavietų seimeliai išrinko savo pasiuntinius³¹. Matyt, tuo metu įvyko ir kitų pavietų seimeliai. Vadovaudamiesi nurodyta instrukcija jie rinko pasiuntinius į konvokaciją, parengė jiems instrukcijas.

KONVOKACIJOS DALYVIAI: SENATORIAI IR PAVIETŲ PASIUNTINIAI

Senatoriai, pavietų bei vaivadijų pasiuntiniai, išrinkti reliacinuose prieškonvokaciniuose seimeliuose, pagal instrukciją pradžioje susirinko Bialoje, Vilniaus kašteliono Mykolo Radvilos dvare, Brastos paviete, pačiame LDK pasienyje su Lenkija. Ši konvokacija buvo bene pirmoji, kurioje dalyvavo valdovas ir kuri vyko privačiame dvare. M. L. Obuchovičius ją vadino Lietuvos seimu³². Konvokacijai nepritariantis Vilniaus vaivada ir didysis etmonas P. Sapiega laiškais ir per pasiuntinius ragino Joną Kazimierą nevykti į konvokaciją, nes tai jau būsiąs visų trijų luomų seimas ir kartu bus sulaužyta unija. Dar ragino konvokaciją rengti ne privačiame dvare, o karališkame mieste, geriausia – Vilniuje³³. Jis pats į Bialą nevyko.

²⁷ Raseiniai, 1665 04 20. Žemaitijos Kunigaikštystės reliacinio ir prieškonvokacinio seimelio instrukcija pasiuntiniams į Bialos-Gardino konvokaciją Ariogalos tįjūnei Mykolui Eustachijui Stankevičiui ir Žemaitijos Kun-tės vicestalininkui Jonui Karoliui Bilevičiui, *VUB*, f. 7, Nr. 14475, l. 210–211.

²⁸ *Ibid.*, l. 211.

²⁹ *Ibid.*, „... posłów naszych ostrzegamy y serio Ichm. iniungimus, aby na takowe contributionem albo subsidiorum genera nie pozwolili, na ktorey drugie woiewodztwa W^o X^o Litt^o albo ktory kolwiek powiat nie chcial“, *ibid.*

³⁰ Borisovas, 1665 04 23. Vitebsko vaivadijos seimelio lauda, *Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie* (toliau – *BPAN*), 365, l. 277–277v.

³¹ J. A. Chrapowicki, op. cit., 1988, s. 42.

³² *Pamiętniki historyczne*, s. 136.

³³ A. Šapoka, op. cit., p. 46.

Tuo tarpu į Bialą atvykęs Jonas Kazimieras surengė senato posėdį. Jame dalyvavo 13 Lietuvos ir Lenkijos senatorių, daugiausia iš Lietuvos³⁴. Atvyko tik 11 Lietuvos pavietų pasiuntinių³⁵. K. Avižonio nuomone, bajorai norėjo suardyti šią konvokaciją, kad jiems neuždėtų naujų mokesčių³⁶. Iš tikrųjų dalis reliacinių seimelių suiro ir pasiuntinių į Bialą nepasiuntė. M. L. Obuchovičius mini, kad kai kurie pavietų pasiuntiniai turėjo instrukcijas suardyti konvokaciją, kad ji nesužlugdytų unijos³⁷, tačiau tuometinis bajorijos suvokimas, kad neatsilyginę kariuomenei jie neapsigins nuo Maskvos, verčia tuo teiginiu abejoti.

Valdovas Bialoje palaukė, pamedžiojo ir, nesulaukęs daugiau senatorių ir pasiuntinių, gegužės 6 d. per Lietuvos kanclerį K. Pacą pranešė, „kad norėtų čia tartis *de modis* Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei gelbėti, tačiau dėl didesnių Karūnos reikalų privalo grįžti į Karūną“. Susirūpinęs J. Lubomirskio rokošo keliamu pavojumi ir nesulaukęs visų pasiuntinių, valdovas konvokaciją nukėlė į liepos 3 d., vietą jai paskirdamas Gardiną, o pats išvyko į Lenkiją³⁸.

Konvokacijos Gardine visuotiniai posėdžiai paskirtą liepos 3 d., penktadienį, neprasidėjo, nes pradžioje teatvyko vos pora senatorių, nors pasiuntiniai buvo jau beveik iš visų pavietų. Posėdžių pradžia buvo nukelta į pirmadienį (liepos 6 d.). Senatoriai rinkosi kelias dienas. Liepos 9 d. paskutinis atvyko entuziazmo Lietuvos konvokacijai nerodęs P. Sapiega. Iš viso dalyvavo 13 senatorių (1 lentelė). Žemaitijai ir Smolensko vaivadijai atstovavo po du senatorius, kitoms – po vieną. Nebuvo Minsko, Vitebsko pavietų ir Mstislavlio vaivadijos bei Livonijos senatorių. Pasirašydami po konvokacijos nutarimu kai kurie senatoriai prie savo parašų pridėjo pastabą „*salvis iuribus uninis Korony z W. X. Lit.*“, pabrėždami, kad jie tai daro nepažeisdami Lietuvos ir Lenkijos sąjungos pagrindų. Matyt, bijojo, kad nebūtų apkaltinti jungtinės valstybės skaldymu ir noru atsiskirti. Senatoriai išsirinko savo direktorių – Lietuvos didįjį maršalą K. Zavišą. Valdovo instrukciją atvežė ir perskaitė Gniezno kaštelionas Aleksandras Sielskis.

Pasiuntinių iš pavietų buvo 41. Jie atvyko iš visų pavietų, daugiausia po du, po vieną buvo tik iš Breslaujos, Polocko, Oršos, Minsko ir Rečicos pavietų. Nė vieno neatsiuntė Livonijos seimelis, rezidavęs Pasvalyje (2 lentelė).

KONVOKACIJOS DARBOTVARKĖ IR NUTARIMAS

Konvokacija Gardine vyko nuo liepos 3 iki 21 dienos pagal seimo rengimo principus, tik nedalyvavo valdovas. Be konvokacijos senatorių direktoriaus K. Zavišos, buvo išrinktas konvokacijos maršalas J. A. Chrapovickis. M. L. Obuchovičius pažymi, kad posėdžių metu norintiems kalbėti žodį suteikdavo K. Zaviša, sėdėjęs įprastoje seimo maršalo vietoje – salės viduryje. Pats J. A. Chrapovickis savo atsiminimuose apie tai nerašo, tik paminėjo, kad pasirašant po nutarimu jis, kaip maršalas, pasirašė pirmas po senatorių³⁹. Pirmomis konvokacijos dienomis A. Sielskis

³⁴ Yra žinomi šie Bialoje dalyvavę senatoriai: 1) Vilniaus vysk. J. Bialozoras, 2) Vilniaus kaštelionas M. Radvila, 3) Trakų vaivada Mikalojus Steponas Pacas, 4) Polocko vaivada Jonas Karolis Koptis, 5) Brastos vaivada Jokūbas Teodoras Kuncevičius, 6) Minsko vaivada Steponas Rusieckis, 7) Lietuvos kancleris K. Pacas, 8) Lietuvos didysis išdininkas J. Krišpinas Kiršenšteinas, 9) Plocko vysk. Jonas Gembickis, 10) Lucko vysk. ir Lenkijos didysis kancleris Mikalojus Pražmowski, 11) Chelmo vysk. Tomašas Lezeńskis, 12) Palenkės vaivada Emerikas Vaitiekus Mlečka, 13) Ravos vaivada Jonas Albrechtas Lipskis (A. Rachuba, op.cit., s. 274).

³⁵ J. A. Chrapowicki, op. cit., 1988, s. 44–45; K. Avižonis, op. cit., p. 436, 438.

³⁶ K. Avižonis. op. cit., s. 449.

³⁷ *Pamiętniki historyczne*, s. 136.

³⁸ J. A. Chrapowicki, op. cit., 1988, 45; Z. Wójcik, op. cit., s. 205.

³⁹ J. A. Chrapowicki, op. cit., 1988, s. 60.

perskaitė valdovo instrukciją, už kurią oficialiai padėkojo Lietuvos didysis maršalas ir konvokacijos maršalas. Iš anksto buvo susitarta, kad konvokacija turi baigtis liepos 18 dieną. Buvo numatyta, ką ji turi atlikti, vyko senatorių votos, diskusijos ir paviėtų deklaracijos, Lietuvos didysis išdininkas supažindino su esama skola kariuomenei ir išdo būkle, buvo priimtas ir visų parašais patvirtintas nutarimas. Kaip ir to meto seimuose, konvokaciją aplankė ir savo reikalavimus įteikė kariuomenės delegatai. Diskutuota tais klausimais, kurie buvo išdėstyti valdovo instrukcijoje. Konvokacijos posėdžiai vyko be didelės įtampos, dažnai ne visą dieną, J. A. Chrapovickis vieną dieną buvo išvykęs, vyko priėmimai, vaišės (3 lentelė).

Konvokacija baigėsi parengto nutarimo pasirašymu bei jo aktavimu Gardino teismo aktų knygoje. Pasirašė 54 senatoriai ir paviėtų pasiuntiniai. Konvokacijos maršalas pereitame skandalingame seime patyręs nesuvaldomos J. Lubomirskio (Lenkija) opozicijos sukeltą betvarkę, dienoraštyje džiaugėsi, kad „sutartinai tą konvokacijos aktą parengėme“⁴⁰. Kaip galima spręsti iš posėdžių aprašymo ir nutarimo, dalyviai, vadovaudamiesi seimo vedimo tvarka, iš esmės svarstė pagrindinį klausimą – kaip surinkti mokesčius, muitus, papildyti Lietuvos išdą ir atsilyginti kariuomenei. Buvo išklaustyti paviėtų pasiuntinių pareiškimai ir įrašyti į nutarimą. Atvykusiems kariuomenės atstovams buvo išduotas raštiškas pasižadėjimas, kad bus sumokėta už du ketvirčius.

Norėdama atsilyginti kariuomenei konvokacija nutarė uždėti 20, derybų su Maskva komisarams – dviejų padūmių mokesčių, dvejus metus rinkti naują padidintą muitą, druskos muitą (išnuomoti už 200 tūkst. auksinų), dvigubus gėrimų mokesčius⁴¹. Žydai, be padūmės, turėjo surinkti 8000 auksinų pagalvę, totoriai – 3000 auksinų ir mokėti procentus nuo pajamų. Miestų pirkliai, išskyrus libertacijomis nesinaudojusius Vilniaus, Gardino ir Dysnos miestus, turėjo mokėti mokesčius nuo pajamų. Dalis paviėtų sutiko rinkti gėrimų mokesčius, reikalaudami, kad anksčiau jų rinktas šis mokeskis būtų sulygintas su tais pavietais, kurie tokių mokesčių nerinko. Kauno, Ukmergės, Upytės paviėtų ir Žemaitijos pasiuntiniai prašė anksčiau jų sumokėtas 16 padūmių įskaityti renkant 22 padūmes. Šis jų prašymas buvo svarstomas pirmame sėkmingai pasibaigusiam seime 1667 m., tačiau ir vėl buvo atidėtas kitam seimui (4 lentelė).

Šiuos mokesčius sutiko mokėti visi pavietai ir vaivadijos, išskyrus tuos, kurie karo metu buvo visai nusiaubti, kuriuose vyko karo veiksmai arba kuriuos buvo užėmęs priešas. Daugiausia tai LDK šiauriniai, rytiniai ir pietrytiniai pavietai bei vaivadijos: Breslaujos, Mstislavlio, Mozyrio, Oršos, Polocko, Rečicos, Smolensko, Starodubo, Vitebsko. Jų pasiuntiniai dėl suprantamų aplinkybių atsisakė rinkti mokesčius. Tuo tarpu Smolensko ir Starodubo paviėtų institucijos nesutiko mokėti tik padūmės, bet neprieštaravo dėl visų rūšių muitų ir rinkliavų.

Padūmė turėjo būti renkama vadovaujantis prieš tai buvusiomis mokėtojų priesaikomis. Ją surinkti ir išdui perduoti buvo paskirti du terminai: 12 padūmių per Šv. Mykolą (09 29) ir 10 padūmių per Šv. Martyną (11 11). Kitus mokesčius turėjo pradėti rinkti nuo rugpjūčio 1 dienos. Nepriemokoms išieškoti sudaromas Išdo tribunolas, kuris turi susi-

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ „Naprzód, maiąc w borgowey służbie niepłatne woyska, a nie mogąc onych in hosticum ruszyć z consistency, pozwalamy podymnych dwadzieścia, według ostatnich abiurat, a dwie na ... kommissarzów do Moskwy: inne wszystkie extraordinaryne podatki, iako cło, myto nowopodwyższone, także cło nowe solne-auctio subsidiorum, czopowe in duplo generalne po woiewodztwach y powiatach W. X. Litewskiego na lat dwie, immeditate po sobie idących, pozwalamy y w administratią skarbowi oddaiemy, który iako w naylepszy te wszystkie podatki maiąc dispositii y arenduiąc plus offerentibus na samą szczegulnie zaplate woysku za assignatiami ... woiewody wileńskiego, hetmana W. X. Litewskiego obracać będzie y z onych na przyszłym da Bóg seymie liczbę uczyni” (UNB, I-5953, l. 76–76v).

rinkti gruodžio 9 d. Vilniuje ir ne ilgiau kaip per tris savaites išieškoti visų rūšių mokesčių nepriemokas. Pilies teismai savo ruožtu turėjo išieškoti iš rinkikų neperduotus mokesčius. Tribunole Andrius Hornas turėjo atsiskaityti Žemaitijos kaštelionui Vincentui Ordai apie Olivos pinigų kalyklą, o kareivių deputatai – apie iš gyventojų surinktus pinigus.

Druskos muitas turėjo būti renkamas pagal 1661 m. konstituciją⁴², t. y. po 2 auksinus nuo statinės druskos arba silklių. Šį muitą LDK išdas dviem metams už 200 tūkst. auksinų išnuomojo kancleriui K. Pacui ir vicekancleriui A. Naruševičiui⁴³.

Surinkus mokesčius buvo numatyta taip pat sumokėti valdovo skolas ir išpirkti iš P. Sapiegos Šiaulių ekonomiją (100 tūkst. auksinų), atsilyginti jam už nuopelnus (100 tūkst.), taip pat Smolensko vaivada ir lauko etmonui M. Pacui (165 tūkst.), valdovo husarų vėliavai, sumokėti kompensaciją (10 tūkst.) sužeistiems kariams. Taigi konvokacija, vykdydama valdovo instrukciją konkreitiems įsiskolinimams, iš anksto paskirstė 375 tūkst. auksinų.

Konvokacijos nutarime buvo nusiskundžiama dėl monetarinės sumaišties, kilusios uždraudus Prūsijos ir Rygos šilingus, todėl nuspręsta juos ir toliau naudoti.

Konvokacija pasiuntė pas valdovą delegaciją – vyskupą A. Sapiegą, Polocko vaivadą J. K. Koptį, Lietuvos stalininką M. Oginskį ir Naugarduko pakamarį Mykolą Obuchovičių, kuri nuvežė jam nutarimą. Lietuvos bajorijai duotame rašte Jonas Kazimieras pranešė, kad, senatui pritarus, patvirtino konvokacijos nutarimą, „kadangi jame nei visuomenės teisei, nei seniems papročiams ir seimams <...> LDK unijai su karūna nieko priešiško nėra“, ir pagyrė už tai, kad konvokacija „surado LDK gelbėjimo būdą, numatydama kariuomenei atlyginimą“⁴⁴. Kartu buvo leista naudoti Prūsijos ir Rygos monetas, pažadėta leisti Lenkijoje steigti pinigų kalyklą.

KONVOKACIJOS NUTARIMO DĖL RENKAMŲ MOKESČIŲ REZULTATAI

Po konvokacijos didžiausias pajamas išdas gavo iš padūmės įplaukų. Visas konvokacijos nutarimo viltis dėl padūmės pirmojo termino įplaukų sugriovė tikrovė. Spalio pradžioje J. Krišpinas Kiršenšteinas skundėsi, kad pasibaigus terminui „mažiau nei 30 tūkst. yra įnešta“, nes vieni rinkikai nepasirodė, kiti nurodė mažai surinkę, nes delsiama mokėti arba bajorai nesilaiko nutarimo dėl įvairių monetų priėmimo ir įneša daug painiavos. Tai privertė LDK didįjį išdininką nukelti pirmąjį terminą į spalio 27 d., kartu jis paragino laiku įnešti antrojo termino mokečius⁴⁵.

Per pirmąjį padūmės rinkimo terminą buvo renkama 10 padūmių kariuomenei atsilyginti ir dvi padūmės komisarams, vykstantiems į derybas su Rusija. Buvo numatyta surinkti atitinkamai 304,7 tūkst. ir 60,9 tūkst. auksinų, o surinkta tik 72%. Lyginant įplaukas iš pavių, matyti, kad jos svyravo nuo 50 iki 96% numatytų surinkti mokesčių. Sėkmingiausiai padūmė buvo surinkta Trakų, Ašmenos, Ukmergės, Pinsko, Valkavisko paviuose. Mažiausios įplaukos buvo iš Upytės, Gardino, Slanimo pavių (5 lentelė). Per antrąjį terminą buvo surinkta 81,1% numatytų įplaukų⁴⁶, padidėjo nepriemokos (6 lentelė).

⁴² Ibid., l. 77; Clo nowe solne w W. X. Lit., *Volumina legum*, t., IV, 382.

⁴³ Stovykla prie Kromlo, 1665 09 15. K. Paco raštas Brastos ir Pinsko pavių senatoriams, pareigūnams ir bajorijai, *Акты издаваемые Виленскою...*, t. IV, s. 25.

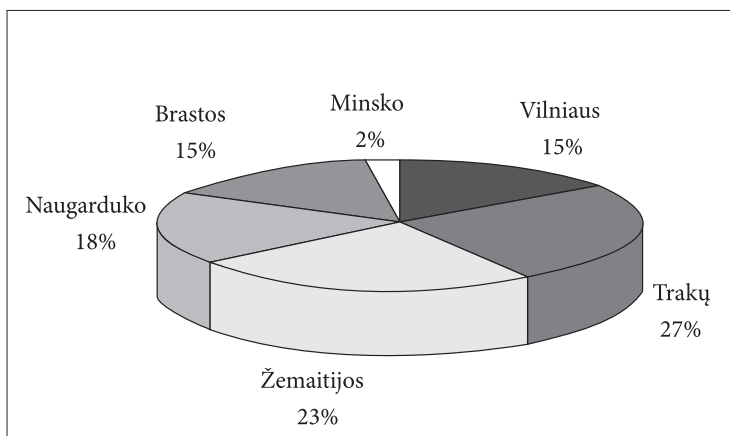
⁴⁴ Stovykla prie Pilicos, 1665 09 10. Jono Kazimiero raštas LDK bajorijai dėl Gardino konvokacijos nutarimo patvirtinimo, *ibid.*, 21–23.

⁴⁵ Vilnius, 1665 10 07. J. Krišpino Kiršenšteino universalas Brastos vaivadijos senatoriams, pareigūnams ir bajorams, *ibid.*, 26–27.

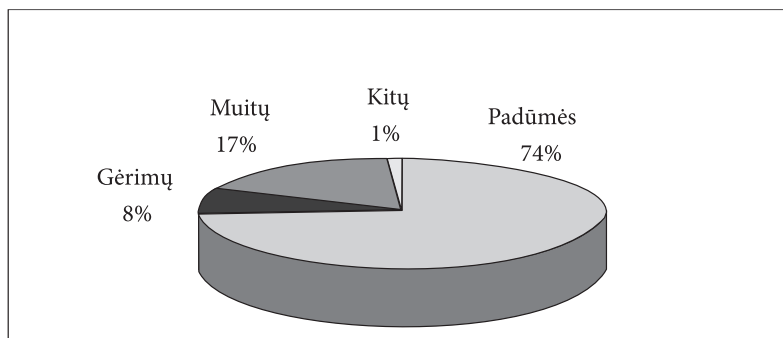
⁴⁶ Varšuva, 1667 m. Lietuvos didžiojo išdininko J. Krišpino Kiršenšteino ataskaita seime, *Biblioteka Czartoryskich* (toliau – BCz), 2736, l. 211.

Surinkus abiejų terminų padūmę, tarp lauktų ir realių įplaukų susidarė didelis skirtumas. Kaip matyti iš 7 lentelės, vietoj numatytų 669 tūkst. auksinų įplaukų buvo gauta tik 481 tūkst. (72%). Padūmė buvo renkama Žemaitijoje ir Vilniaus (išskyrus Breslaujos pavieta), Trakų, Brastos, Naugarduko vaivadijose bei Minsko paviete. Gardino ir Naugarduko pavietuose buvo surinkta daugiau negu pradžioje buvo numatyta, Ukmergės, Kauno ir Pinsko pavietuose tesurinkta mažiau kaip pusė.

Didžioji dalis padūmės įplaukų į Lietuvos išdą buvo iš vakarinės LDK dalies, daugiausia įplaukų buvo iš Žemaitijos ir Trakų bei Vilniaus vaivadijų (1 pav.), ir tai atspindėjo ilgamečio karo su Rusija naikinančius padarinius. Be padūmės, į išdą įplaukė ir kitų mokesčių pinigai. Per dvejus metus gėrimų mokesčiai iš tos pačios LDK teritorijos sudarė apie 58 tūkst. auksinų (8 lentelė). Iš viso pagal Gardino konvokacijos nutarimą įvairių mokesčių į išdą įplaukė 757 tūkst. auksinų. Didžiąją jų dalį sudarė padūmės įplaukos, toliau ėjo muitai, gėrimų mokesčiai ir kitos mokesčių rūšys (2 pav.).

1 pav. Padūmės įplaukų iš vaivadijų santykis

2 pav. Įplaukų pagal Gardino konvokacijos nutarimą rūšys

Kadangi ir kitais metais po Gardino konvokacijos du seimai paeiliui buvo suardyti ir išsiskirstė nepriėmę jokių reikalingų sprendimų, ši konvokacija ir jos nutarimai dėl mokesčių buvo labai reikšmingi padidinant įplaukas į išdą ir sudarant nors minimalias galimybes padengti skolas kariuomenei ir spręsti neatidėliotinus Lietuvos apsaugos ir gynybos reikalus.

IŠVADOS

1. Gardino konvokacijos poreikį nulėmė trys veiksniai: 1) nuolat ardomi seimai ir sprendimų nebuvimas; 2) tuščias Lietuvos išdas, didelė skola kariuomenei bei pinigų poreikis kitiems valstybės reikalams; 3) Rusijos antpuolių pavojus, noras išlaisvinti jos užgrobtas LDK teritorijas ir greičiau užbaigti alinantį karą su Rusija; 4) J. Lubomirskio (Lenkija) opozicijos ir dalies didikų abejingumas gyvybiniams LDK reikalams.

2. Juridinį statusą konvokacijai suteikė valdovo pritarimas, jo paties dalyvavimas Bialoje, savo atstovo su instrukcija pasiuntimas į Gardiną ir konvokacijos nutarimo patvirtinimas. Ji vyko laikantis seimo vedimo reglamento.

3. Svarbiausias Gardino konvokacijos uždavinys buvo uždėti mokesčius ir jų įplaukomis į išdą sumokėti skolą kariuomenei, pratęsti jos samdymą, užtikrinti derybų su Rusija komisarų aprūpinimą, išvaduoti okupuotą teritoriją bei padengti bent dalį kitų svarbių skolų. Konvokacijos nutarimu numatyta rinkti 22 padūmes, muitus, dvigubą gėrimų mokesťį, žydų ir totorių pagalbę.

4. Mokesčiai buvo renkami tik tuose pavietuose ir vaivadijose, kur nebuvo karo veiksmų ir kurie nebuvo visiškai sunaikinti. Daugiau kaip pusė (67%) padūmės įplaukų buvo surinkta vakarinėje LDK dalyje – Žemaitijoje, Vilniaus ir Trakų vaivadijose.

5. Daugiausia įplaukų buvo tikimasi sulaukti iš padūmės. Iš konvokacijos nutarimu uždėtų mokesčių buvo surinkta 757 tūkst. auksinų; iš jų padūmės įplaukos sudarė 74%. Dėl karo padarinių buvo surinkta tik 72% numatytų padūmės įplaukų. Panašios buvo ir gėrimų mokesčių bei muitų įplaukos.

6. Gardino konvokacija sudarė galimybę papildyti Lietuvos išdą, padėjo spręsti valstybės apsaugos ir gynybos gyvybinius reikalus.

Gauta 2007 10 04
Parengta 2007 10 19

1 lentelė. Konvokacijoje dalyvavusių senatorių sąrašas

Eil. Nr.	Vaivadija	Senatorius
1.	Vilniaus	Vaivada, LDK didysis etmonas Povilas Sapiega
2.	Trakų	Vaivada Mikalojus Pacas (<i>salvis iuribus unionis Korony z W. X. Lit.</i>)
3.	Žemaitijos Kun-tė	Vysk. Aleksandras Sapiega (<i>salvis iuribus uninis</i>); generalinis seniūnas Jurgis Hlebavičius (<i>salvis iuribus unionis Korony z W. X. Lit.</i>)
4.	Brastos	Kaštelionas Melchioras Stanislovas Savickis
5.	Minsko	–
6.	Mstislavlio	–
7.	Naugarduko	Kaštelionas, Lietuvos artilerijos generolas Mikalojus Vladislovas Judickis
8.	Polocko	Vaivada Jonas Karolis Koptis (<i>salvis iuribus unionis Korony z W. X. Lit.</i>)
9.	Smolensko	Vysk. Kazimieras Pacas (<i>salvis iuribus unionis Korony z W. X. Lit.</i>); vaivada, Lietuvos lauko etmonas Mykolas Pacas (<i>salvis iuribus unionis Korony z W. X. Lit.</i>)
10.	Vitebsko	–
11.	Livonijos	–
12.		LDK maršalas, konvokacijos senatorių direktorius Kristupas Zaviša
13.		Lietuvos vicekancleris Aleksandras Naruševičius (<i>salvis iuribus uninis Korony z W. X. Lit.</i>)
14.		Gniezno kaštelionas, valdovo pasiuntinys į konvokaciją Aleksandras Sielskis (<i>salvis iuribus uninis</i>)
15.		Lietuvos didysis išdininkas Jeronimas Krišpinas Kiršenšteinas

2 lentelė. Vaivadijų ir pavičių pasiuntiniai

Eil. Nr.	Vaivadija, pavietas	Pasiuntinio vardas, pavardė
1.	Vilniaus	Oršos maršalas Mykolas Leonas Druckis Sokolinskis, Vilniaus pilies teisėjas Jurgis Lukošius Ihnatovičius
2.	Ašmenos	Ašmenos viceteisėjas Trojanas Stravinskis, Ašmenos žemės teismo raštininkas Andrius Počebutas Odlanickis
3.	Lydos	Rūmų išdininkas Kazimieras Sapiega, Lydos vaiks, JKM sekretorius Kazimieras Teofilis Kuncevičius
4.	Ukmergės	Ukmergės pakamorė Stanislovas Zienovičius, Breslaujos taurininkas Jurgis Kimbaras
5.	Breslaujos	Stanislovas Kazimieras Chmelnickis
6.	Trakų	LDK stalininkas Marcijonas Oginskis, Trakų žemės teisėjas, deputatas nutarimui paruošti Mikalojus Pranciškus Rosochackis
7.	Gardino	Gardino vėliavininkas Jonas Kazimieras Kerdėjus, Gardino žemės teisėjas Konstantas Aleksandravičius
8.	Kauno	Kauno stalininkas Jonas Aleksandras Ihnatovičius, Kauno pilies teisėjas Samuelis Turlajus
9.	Upytės	LDK virtuvininkas Grigorijus Podbereskis, Upytės viceteisėjas Kazimieras Volminkis
10.	Žemaitijos Kun-tė	Ariogalos tijūnas Mykolas Eustachijus Stankevičius, ŽK vicestalininkas Jonas Karolis Bilevičius
11.	Smolensko	LDK referentas ir raštininkas Kiprijonas Povilas Bžostovskis, Jonas Antanas Chrapovickis
12.	Starodubo	Starodubo pakamorė Jeronimas Stanislovas Solanas, Starodubo žemės teismo raštininkas Mykolas Gabrielis Milvidas
13.	Polocko	LDK stovyklininkas Albrechtas Ciechanoveckis
14.	Naugarduko	Naugarduko pakamorė Mykolas Obuchovičius, Naugarduko žemės teisėjas Jonas Kiersnovskis
15.	Slanimo	LDK vicestalininkas Benediktas Sapiega, LDK sargybininkas Vladislovas Jurgis Chaleckis
16.	Valkavisko	Valkavisko žemės teisėjas Stanislovas Vladislovas Trizna, Teofilis Olenskis
17.	Vitebsko	Vitebsko vaiks Aleksandras Vaina, Vitebsko stalininkas Samuelis Vaina
18.	Oršos	Oršos žemės viceteisėjas Jeronimas Komaras
19.	Brastos	LDK dekretų raštininkas Kazimieras Puchalskis, Aleksandras Raiskis iš Raisko
20.	Pinsko	Smolensko medžioklininkas Stanislovas Ciechanovičius, Oršos pavieto vicetaurininkas Vladislovas Joakimas Orda
21.	Mstislavlio	Mstislavlio vėliavininkas Vladimiras Dadzibogas Kaminskis, Mstislavlio stalininkas Izidorius Suchodolskis
22.	Minsko	Steponas Cedrovskis, Kristupas Haraburda
23.	Mozyrius	Mozyrio vaiks Kazimieras Grinevičius, Mozyrio viceseniūnas Samuelis Przybora
24.	Rečicos	LDK vėliavininkas Zigmantas Služka

Lentelė sudaryta remiantis parašais po 1665 07 21 Gardino konvokacijos nutarimu, *UNB*, I 5953, l. 79.

3 lentelė. Gardino konvokacijos eiga (J. A. Chrapowicki, *Diariusz. Część druga*, s. 56–61)

Data	Svarstomi klausimai
07 03, penk.	Po pietų Bernardinų vienuolyne refektoriuje susirinko 2 senatoriai (K. Zaviša ir M. Savickis) ir per 20 atstovų. Atidėjo posėdžius iki 07 06.
07 06, pirm.	Prasidėjo konvokacija. Maršalu išrinko J. A. Chrapovickį.
07 07, antr.	Posėdyje apsvarstyti parengiamieji reikalai. Atvyko M. V. Judickis, J. K. Hlebavičius.
07 08, treč.	Posėdis. Iki 07 10 atidėjo valdovo atstovo A. Sielskio propozicijos skaitymą.
07 09, ketv.	Atvyko P. Sapiega. Posėdžio nebuvo. Pas J. A. Chrapovickį buvo A. Sielskis ir C. P. Bžostovskis.
07 10, penk.	Posėdyje A. Sielskis skaitė valdovo instrukciją. Senato vardu dėkojo LDK maršalas K. Zaviša, atstovų – J. A. Chrapovickis. Nutarta konvokaciją užbaigti iki 07 18.
07 11, šešt.	Išklaustytos senatorių P. Sapiegos, M. Paco, J. K. Hlebavičiaus, M. V. Judickio, M. Savickio votos. Lydos pavieto atstovai siūlė nutarime pažymėti konvokacijos teisinį pagrindą.
07 13, pirm.	Gardine jau buvo senatoriai A. Sapiega, A. Naruševičius, J. Krišpinas Kiršenšteinas. A. Naruševičius pranešė apie Vilniaus karo komisijos darbą. J. Krišpinas Kiršenšteinas – apie išdo padėtį ir skolos kariuomenei dydį.
07 14, antr.	Posėdyje paskirti senatorių ir atstovų deputatai, kurie turi išsiaiškinti konvokacijos darbą. Lankėsi kariuomenės atstovai.
07 15, treč.	Posėdis prasidėjo po pietų ir truko iki aštuntos vakaro. Svarstyta kariuomenės atstovų instrukcija ir kt.
07 16, ketv.	Posėdyje baigta svarstyti karių instrukcija, prasidėjo vaivadijų deklaracijos. Posėdis tęsėsi iki 16 val.
07 17, penk.	Posėdyje nuo 10 iki 19 30 val. užbaigtos vaivadijų deklaracijos.
07 18, šešt.	Aptartos deklaracijos.
07 19, sek.	Banketas pas M. Pacą, kuriame buvo visi, tik vysk. A. Sapiega, P. Sapiega, A. Naruševičius išvyko pas Barbarą Sapiegaite Valavičienę.
07 20, pirm.	Posėdis prasidėjo po vidudienio ir tęsėsi iki sutemos. Perskaityta ir suderinta viskas, kas buvo nutarta, tik užbaigimas ir pasirašymas atidėtas rytdienai.
07 21, antr.	Pasitikrinę, ką nutarė, „jau neskaitydami visi pasirašėme tą nutarimą, pirmiau ponai senatoriai, po jų aš, kaip atstovų maršalas, o po to ponai atstovai pagal vaivadijas ir pavietus. Ponus kariuomenės atstovus, įteikę jiems reskriptą, atleidome. Pasiuntinius pas karalių išrinkome“. Pasiuntiniais išrinkti: Žemaičių vysk. Aleksandras Sapiega, Polocko vaivada Jonas Karolis Kopcas, Lietuvos stalininkas Marcijonas Oginskis ir Naugarduko pakamare Mykolas Obuchovičius. Konvokacijos nutarimas tuojau pat buvo įrašytas Gardino teismo knygose. Taip pat visi pasirašė laiškus popiežiui Aleksandru VII ir kardinolams, prašydami kanonizuoti Juozapą Kuncevičių.
07 22, treč.	Vyko etmonų P. Sapiegos, M. Paco ir pulkininkų taryba, kurioje svarstyta, kur ir kaip kariuomenę nukreipti.
07 23, ketv.	Dominikonų vienuolyne baigėsi karo taryba. Po vidudienio P. Sapiega išvyko. J. A. Chrapovickis ir J. Krišpinas Kiršenšteinas tarėsi su kariuomenės atstovais dėl jiems reskripte įrašytos padidintos pinigų sumos.

4 lentelė. Vaivadijų ir paviėtų deklaracijos dėl mokesčių mokėjimo

Vaivadija, pavietas	Padūmė	Gėrimų	Npm*	Muitas	Auct. subsid.**
Vilniaus	22	Koekvacija	+	+	+
Ašmenos	22	Koekvacija	+	+	+
Breslaujos	22	+	+	+	+
Lydos	22	Koekvacija	+	+	+
Ukmergės	22 koek. 16.	Koekvacija	+	+	+
Trakų	22	Koekvacija	+	+	+
Gardino	22	Koekvacija	+	+	+
Kauno	22	Koekvacija	+	+	+
Upytės	22 koek. 16	Koekvacija	+	+	+
Žemaitijos Kun-tė	22 koek. 16	+	+	+	+
Smolensko	Ne	+	+	+	+
Starodubo	Ne	+	+	+	+
Polocko	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Naugarduko	22	+	+	+	+
Slanimo	22	Koekvacija	+	+	+
Valkaviskas	22	Koekvacija	+	+	+
Vitebsko	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Oršos	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Brastos	22	+	+	+	+
Pinsko	22	+	+	+	+
Mstislavlio	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Minsko	22	Koekvacija	+	+	+
Mozyrio	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Rečicos	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Livonijos	+	+	+	+	+

*Npm – nauji papildinti muitai; **Auctio subsidiorum – padidintas muitas už išvežamus į užsienį javus ir gyvulius.

5 lentelė. Gardino konvokacijoje patvirtintų 10 padūmių kariuomenei ir 2 padūmių komisarams surinkimo rezultatai auksiniais

Vaivadija, pavietas	Turėjo būti surinkta	Įnešta į iždą	%	Nepriemokos
Vilniaus	6570	4 963:14	75,5	796:15
Vilniaus kapitulos	10396:24	8 075	77,7	2321:24
Ašmenos	14839:15	13 509:29	91,0	1 329
Breslaujos	Priešo užimtas			
Lydos	9642	7 472:22	77,5	1749
Ukmergės	32430	29 273	90,3	3 097
Iš viso	73 878:9	63 294:5	88,4	9 293:9
Trakų	11 004	9523	96,3	1662
Gardino	26 804	15 685:0:4	58,5	4 112
Kauno	10 882	8 026	73,7	2788
Upytės	30 827:6	16 091:6	52,2	3012
Iš viso	79 517:6	49 325:6:4	62,0	11 574
Žemaitija	84 912	56 673	66,7	1 743

5 lentelės tęsinys

Vaivadija, pavietas	Turėjo būti surinkta	Įnešta į iždą	%	Nepriemokos
Žemaičių kapitula	3 512:15	3 513:14	100,0	
<i>Iš viso</i>	<i>88 424:15</i>	<i>60 186:14</i>	<i>68,1</i>	<i>1 674</i>
Naugarduko	22 201	17 330	78,0	1 356
Naugarduko kapitula	111	111	100	
Slanimo	18 936	9513	50,2	1 209:10
Vakaisko	16 583:16	13334	80,4	1 797:16
<i>Iš viso</i>	<i>57 831:16</i>	<i>40 288</i>	<i>69,7</i>	<i>4362:26</i>
Brastos	44 649	31 171:10	69,8	4988
Pinsko	15 642	13 731	87,8	1 911
<i>Iš viso</i>	<i>60 291</i>	<i>44 902:10</i>	<i>60,3</i>	<i>6 899</i>
Minsko	5 778	5 778	100	
Iš viso	365 720:16	263 774:5	72,1	23 802:25

Lentelė sudaryta remiantis: Summariusz liczby Jaśnie Wielmożnego Jęo Mści P. Hieronima Kryszpina Kirszenszteina podskarbiego wielkiego, pisarza ziemskiego W. X. Lit. etc. z procentow publicznych Rzptey do produktu sporządzoney na Seym Anni 1666, *UNB*, I-5953, l. 206v–207.

6 lentelė. Gardino konvokacijoje patvirtintų padūmės mokesčių antrojo rinkimo termino (10 padūmių) rezultatai auksiniais

Vaivadija, pavietas	Turėjo būti surinkta	Surinkta	%	Nepriemokos
Vilniaus	5 475	4 695	85,8	105
Vilniaus kapitulos	8 664	6 729:8	77,7	1 934:25
Ašmenos	12 366:7:9	10 890:7:9	88,1	1 470
Breslaujos	Priešo užimtas	–	–	–
Lydos	8 035	5 860	72,9	1 825
Ukmergės	27 025	24 639:10	91,2	2 385:20
<i>Iš viso</i>	<i>61 565:7:9</i>	<i>52 813:25:9</i>	<i>85,8</i>	<i>7 720:15</i>
Trakų	9 170	7 105	77,5	1 905
Gardino	22 336:20	11 690:20	52,3	3 966
Kauno	9 068:10	6 202	68,4	2876:10
Upytės	25 689:10	13 556:25	52,8	2 362:15
<i>Iš viso</i>	<i>66 264:10</i>	<i>38 554:15</i>	<i>58,2</i>	<i>11 109:25</i>
Žemaitija	70 760	43 230	61,1	2 362:15
Žemaičių kapitula	2 927:27:9	2 927:27:9	100	–
<i>Iš viso</i>	<i>73 687:27:9</i>	<i>46 157:27:9</i>	<i>62,6</i>	<i>2 362:15</i>
Naugarduko	18 501	13 416:20	72,5	1 350
Naugarduko kapitula	92:15	92:15	100	–
Slanimo	15 780	7 845	49,7	1 090
Valkavisko	13 819:18:6	10 783:10:15	78,0	1 826:7:9
<i>Iš viso</i>	<i>48 192:18:6</i>	<i>32 137:15:15</i>	<i>66,7</i>	<i>4 266:7:9</i>
Brastos	37 207:15	21 734:10	58,4	8 398
Pinsko	13 035	11 270	86,4	1765
<i>Iš viso</i>	<i>50 242:15</i>	<i>33 004:10</i>	<i>65,7</i>	<i>10 163</i>
Minsko	4 815	4 615	95,8	200
Iš viso	304 767:18:6	207 283:3:15	68,0	35 822:2:9

Lentelė sudaryta remiantis: Summariusz liczby... Hieronima Kryszpina Kirszenszteina Podskarbiego wielkiego, pisarza ziemskiego W. X. Lit. etc. z procentow publicznych Rzptey do produktu sporządzoney na seym Anni 1667, *BCz*, 2736l, l. 211.

7 lentelė. Gardino konvokacijos uždėtų 22 padūmių įplaukos į Lietuvos išdą, tiesioginės išmokos ir nepriemokos auksiniais

Vaivadija, pavietas	Priklausė gauti	Įnešta į išdą	Sumokėta	Iš viso	%	Nepriemoka
Vilniaus	12 001	9 701:15	1 485	11 186:15	93,2	814:15
Vilniaus kapitula	19 061	14 558:15		14 558:15	76,4	4 502:15
Ašmenos	27 205:7:9	22 555:7:9		22 555:7:9	82,9	4 849
Lydos	18 480	12 937:15	770	13 707:15	74,2	45 755
Ukmergės	60 578	11 590		11 590	19,1	48 998
<i>Iš viso</i>	<i>137 325:7:9</i>	<i>71 342:22:9</i>	<i>2 255</i>	<i>73 597:22:9</i>	<i>53,6</i>	<i>104 919</i>
Trakų	20 350	15 680:15	352	16 032:15	78,8	4 301
Gardino	48 939	41 553:10	8 498	50 051:10	102,3	14 567:8
Kauno	35 614	14 064		14 064	39,5	21 547
Ulytės	56 516:16	22 758:15	21 304	44 062:15	78,0	33 810:25
<i>Iš viso</i>	<i>161 419:16</i>	<i>94 056:10</i>	<i>30 154</i>	<i>124 210:10</i>	<i>76,9*</i>	<i>74 226:3</i>
Žemaitijos Kun-tė	156 332	84 147	21 076	105 223	67,3	51 106
Žemaitijos kap-la	6 407:27:9	6 407:22:9		6 407:22:9	100,0	–
<i>Iš viso</i>	<i>162 739:27:9</i>	<i>90 554:22:9</i>	<i>21 076</i>	<i>111 630:22:9</i>	<i>68,6</i>	<i>51 106</i>
Naugarduko	20 721:20	30 375	176	30 551	147,4	3 077
Naugarduko kap-la	204:15	204:15	7 075	7 279:15	3568	–
Slanimo	34 716	12 565:15	15 059	27 624:15	73,6	7 091:15
Valkavisko	30 373:4:6	20 478	2 662	23 140	76,2	7 262:25
<i>Iš viso</i>	<i>86 015:9:6</i>	<i>63 623</i>	<i>24 972</i>	<i>88 595</i>	<i>103,0</i>	<i>17 431:10</i>
Brastos	81 856:15	46 276	15 565	61 841	75,5	20 014:20
Pinsko	29 106	11 127:15		11 127:15	38,2	6 997:15
<i>Iš viso</i>	<i>110 962:15</i>	<i>57 403:15</i>	<i>15 563</i>	<i>72 966:15</i>	<i>65,8</i>	<i>27 012:5</i>
Minsko	10 593	10 338		10 338	97,6	255
<i>Iš viso</i>	<i>669055:15:6</i>	<i>387 318:10</i>	<i>94 020</i>	<i>481 338:10</i>	<i>71,9</i>	<i>274 949:18</i>

Lentelė sudaryta remiantis: Summariusz liczby... Hieronima Kryszpina Kirszenszteina Podskarbiego wielkiego, pisarza ziemskiego W. X. Lit. etc. z procentow publicznych Rzptey do productu sporządzoney na seym Anni 1667, *UNB*, I–5953, 116v–117.

Pastaba. Kai kurie šaltinio duomenys kelia abejonių, nesutampa numatytų surinkti, surinkty, sumokėtų ir nepriemokų sumos, tačiau neturint kitų šaltinių negalima patikslinti.

8 lentelė. Gardino konvokacijoje uždėto dvigubo gėrimų mokesčio įplaukos 1665–1667 m.

Vaivadija, pavietas	Turėjo surinkti	Įnešta	%	Likutis
Vilniaus	18 000	12 000	66,7	6 000
Ašmenos	2 500	1 075	43,0	1 425
Breslaujos	800	Atleista		600
Lydos	3 000	750	25,0	2 250
Ukmergės	5 000	3 750	75,0	1 250
<i>Iš viso</i>	<i>29 300</i>	<i>15 075</i>	<i>51,4</i>	<i>11 525</i>
Trakų	3 000	1 500	50,0	1 300
Gardino	14 000	5 500	39,3	8 500
Kauno	4 000	2 000	50,0	2 000
Upytės	14 000	5 900	42,1	8 100
<i>Iš viso</i>	<i>35 000</i>	<i>14 900</i>	<i>42,6</i>	<i>19 900</i>
Žemaitija	26 000	10 500	40,4	15 500
Polocko	Ad fideles manus	–	–	–
Naugarduko	12 000	5 800+3200	75,0	3 000
Slanimo	3 300	825	25	2 475
Valkavisko	3 000	1 500	50	1 500
<i>Iš viso</i>	<i>18 300</i>	<i>11 325</i>	<i>61,9</i>	<i>6 975</i>
Oršos	Ad fideles manus	1 280	100	
Brastos	6 500	2 000	30,8	4 500
Pinsko	3 000	2 250	75	750
<i>Iš viso</i>	<i>9 500</i>	<i>4 250</i>	<i>44,7</i>	<i>5 250</i>
Mstislavlio	400	–	–	400
Minsko	1 500	1 125–	75	375
Mozyriaus	Priešas trukdo	–	–	–
Rečicos	Priešas trukdo	–	–	–
Iš viso	120 000	58 455	48,7	59 925

Lentelė sudaryta remiantis: Summariusz liczby... Hieronima Kryszpina Kirszenszteina Podskarbiego wielkiego, pisarza ziemskiego W. X. Lit. etc. z prowentow publicznych Rzptey do productu sporządzoney na seym Anni 1667, BCz, 2736, l. 214v–215.

ANTANAS TYLA

The Grodno Convocation: rescue attempts of lithuania's treasury and state

Summary

The article deals with the political and financial situation of the Great Duchy of Lithuania (GDL) in 1664–1666 and more precisely with the genesis of the Grodno Convocation of Gardinas (July 3–21, 1665) and significance of its resolutions. Two subsequent (1664–1665) Sejms (Parliament) of the Lithuanian and Polish Commonwealth were made to stop functioning and could not adopt any resolutions significant for the state. At the time the GDL was still at war with Russia, aiming to liberate the occupied eastern regions of the GDL. At the same time the armistice negotiations were conducted. Financial resources were necessary for the state's defence, employing the army and holding negotiations with Russia. The non-functioning Sejm had not assigned necessary funds for the purpose, and the state treasury was empty. At the request of Lithuania's politicians, the King granted permission to call the Convocation in Grodno. It was a special Seim of GDL. The Convocation had to pass resolutions on the subject of raising funds and solving the above-mentioned problems. Author analyses the instruction by the King and the rescript of the GDL land treasurer to the powiat, and resolutions of the Convocation. The analysis revealed concrete results of the Convocation and showed which region contributed to the treasury substantially and which did not raise funds owing to the war and Russian occupation. As a result, the GDL treasury received 757 thousand ducats. The "padūmė" ("smoke tax") income into the treasury was most essential. The funds were used to cover army expenses, to pay officials and diplomats. Two more Sejms were made to stop functioning, so the income coming as a result of the resolution carried out by the Grodno Convocation was very important for the defence of the GDL.